

Науковий доробок і громадська діяльність професора О.К. Погорєлка

[О. Тверитникова, асистент каф. ВІТ]

#13-14 от 06.06.2006

До сторіччя харківського трамваю

Харківський трамвай має цікаву, навіть драматичну, історію. Харків у пореформенний період – район бурхливого розвитку промисловості, торгівлі. З швидким збільшенням кількості населення міста першочерговою для Міської управи стає транспортна проблема. Розвиток самоврядування Харкова був показовим явищем серед міських управлінь того часу. Серед провідних міських діячів Харкова, які відігравали помітну роль у суспільному житті міста на межі XIX і XX ст., головне місце належить професору Харківського практичного технологічного інституту Олексію Костянтиновичу Погорєлку.

Його науково-педагогічна робота була тісно пов'язана з громадською діяльністю. Відомий науковій громадськості як фізик-теоретик, О.К. Погорєлко важливе місце відводив застосуванню прикладних досягнень фізики, особливо для розвитку господарства міста. Він докладно вивчав проблему міського благоустрою на прикладі великих і малих міст Західної Європи, перш за все Німеччини.

У 1900 р. Олексій Костянтинович Погорєлко був обраний Харківським головою, на посаді якого він пробув дванадцять років. За цей час за ініціативою професора О.К. Погорєлка була реалізована значна кількість проектів з удосконалення міського господарства, такі, як:

- відкриття художнього училища, Миколаївської лікарні, офтальмологічної лікарні, вищих жіночих курсів, початкових училищ;
- в 1879 р. у місті почалось будівництво водопроводу, але лише завдяки наполегливості Олексія Костянтиновича перші 12 водозбірних будок почали працювати в 1904 р. і було розроблено проект міської каналізації;
- будівництво споруд, які мали важливе значення для міського господарства. Серед них – нові приміщення міського банку, ломбарду, художнього училища, критого ринку;
- за ініціативою О.К. Погорєлка в місті з'явилися пам'ятники О.С. Пушкіну та М.В. Гоголю;
- відкриття трамвайного руху. Всі дореволюційні трамвайні маршрути в місті були збудовані за підтримкою О.К. Погорєлка.

Важливим проектом для міста стає поява першої лінії трамваю, спрямованої в заводські райони.

Транспорт Харкова був представлений конкою і візниками. Конка з'явилась у місті у 1882 р. і мала підтримку з боку Бельгійського товариства міських кінних залізничних шляхів. Контракт, розрахований на 42 роки, мав негативний вплив на розповсюдження трамвайного транспорту в місті. Бельгійці отримували високі дивіденди, були монополістами і не поспішали замінювати її трамваєм. Міське самоврядування, очолюване О.К. Погорєлком, розглянуло питання викупу конки. Переговори точилися безперервно, але не принесли бажаних результатів. Умови контракту не задовольнили самоврядування, і за пропозицією Олексія Костянтиновича будівництво трамваю в Харкові було віддано вітчизняним фахівцям

і за рахунок міського бюджету, тобто на гроші міста. Професор О.К. Погорєлко особисто керував засіданнями трамвайної комісії. Це був перший досвід будівництва трамваю за рахунок міського бюджету, який мав такі позитивні результати. Весною 1906 р. ця величезна робота була закінчена. Перша трамвайна лінія – Петінська – поєднала центральні райони міста і заводські. До речі, трамвай у Харкові з'явився раніше ніж у Санкт-Петербурзі. О.К. Погорєлко відстоював необхідність подальшого розвитку трамвайної мережі в місті. Протягом 1909–1914 р. р. в Харкові було збудовано ще шість трамвайних маршрутів, серед яких лінії по вулиці Клочківській (у 1909 р.), Пушкінській (1910 р.), Греківській (1911 р.). До реалізації цього проекту Олексій Костянтинович Погорєлко запросив колегу, професора ХТПІ П.П. Копняєва, який розпочав наукові дослідження у цьому напрямку. Запропоновані ним графічний і аналітичний методи розрахунків були впроваджені на діючій трамвайній лінії у Харкові і мали велике значення для подальшого розвитку тягових розрахунків. Поява трамвайних маршрутів мала велике значення для розвитку міста. Швидкість пересування містом зросла у три-чотири рази. Скоротилась чисельність візників. Зменшилася в шість разів вартість проїзду у порівнянні з конкою. Бельгійці змушені були відступити.